

Inledning

Mats Selander

Gud och hans kritiker är ett kristet svar på den så kallade nyateismen. Begreppet nyateism myntades av den amerikanska tidskriften *Wired* år 2006¹ och kan beskrivas som en rörelse i kölvattnet av de fyra författarna Richard Dawkins, Daniel Dennett, Sam Harris och Christopher Hitchens.²

Deras böcker har sålts i miljoner och legat på topplistorna världen över. I Sverige har den nyateistiska rörelsen främst kommit att representeras av organisationen Humanisterna och dess ordförande Christer Sturmark.³ Nyateismens budskap är att religion – all religion och all tro på det övernaturliga – är falsk, farlig och ytterst sett ond. Religion är inte ens värd respekt. Den ska aktivt motarbetas överallt och alltid. Vad är då det nya med nyateismen?

Teologen Albert Mohler har besvarat frågan om vad som är det nya med nyateismen genom att peka på åtta särdrag som skiljer nyateisterna från äldre tiders ateister.⁴ Det första är en ny form av radikalitet. Nyateisterna är djärvare än tidigare ateister och betraktar inte Guds icke-

1. Gary Wolf, "The Church of Non-Believers", *Wired*, nov 2006. Artikelns finns att läsa på http://www.wired.com/wired/archive/14.11/atheism_pr.html (senast besökt 2011-08-27).

2. Richard Dawkins, *Illusionen om Gud*. Översättning av Margareta Eklöf. Stockholm: Leopard Förlag 2007. Sam Harris, *Brev till en kristen nation*. Översättning av Lena Andersson. Stockholm: Fri Tanke 2007. Christopher Hitchens, *Du store Gud?* Översättning av Margareta Eklöf. Stockholm: Fri Tanke 2008.

3. Christer Sturmark, *Tro och Vetande 2.0*. 2 utg. Nora: Nya Doxa 2007.

4. Mitt svar på frågorna om vad som är nytt med nyateismen och frågan om varför nyateismen vuxit fram just nu följer i huvudsak resonemanget i Albert Mohler Jr, *Atheism Remix – A Christian Confronts the New Atheists*. Wheaton, Ill.: Crossway Books 2008.

existens som en tragisk förlust (som exempelvis Sartre gjorde) utan som någonting värt att fira.

För det andra uttrycker nyateisterna ett klart och tydligt avvisande av Bibelns kristna Gud. Tidigare ateister tenderade att kritisera det filosofiska gudsbegreppet. Nyateismen fokuserar på Bibelns Gud och hävdar att denna Gud är irrationell och ond.

För det tredje är nyateisternas intensiva moraliska avvisande av Jesus Kristus något relativt nytt. Hitchens menar att Jesus är minst lika klandervärd som Gamla testamentets Gud, eftersom Jesus hotar med helvetet.⁵ Dawkins kritiserar Jesus för att dela in människor i troende och icke-troende. Jesus har på detta sätt skapat en "vi-och-dem"-mentalitet som enligt Dawkins är moraliskt klandervärd.⁶

För det fjärde är nyateismen en rörelse som tar spjörn mot vetenskapen. Tre av de fyra främsta nyateisterna – Dawkins, Harris och Dennett – är vetenskapligt skolade, och Hitchens (den fjärde) var väl insatt i vetenskapen. De ser vetenskapen som svaret på de stora frågorna. Det är endast genom vetenskap som vi får säker kunskap, sann frihet och en lycklig framtid. Dennetts projekt att till fullo reducera medvetandet till enbart kemi och fysik är ett gott exempel på hur radikal nyateisternas naturalistiska materialism är. Enligt Dennett är varje tanke, känsla och vilja inget annat än fysikaliska och kemiska händelser i hjärnan. Kärlek inte bara samverkar med kemi – det *är* kemi.

Nyateismen är för det femte intolerant också mot liberala och moderata former av religiös tro. Dawkins menar att liberala kristna ger indirekt legitimitet åt "fundamentalistiska" kristna.⁷ Dessa tongångar har dock inte varit lika starka i Sverige.⁸

Ett sjätte särdrag hos nyateismen är dess politiska intolerans mot religion. I Sverige har förbundet Humanisterna gång på gång argumenterat

5. Hitchens, *Du store Gud?*, s 214.

6. *Illusionen om Gud*, s 274.

7. *Illusionen om Gud*, s 320–324.

8. I en gemensam debattartikel i Dagens Nyheter gick Christer Sturmark och den liberala prästen Annika Borg ut med det för många förvånande budskapet att sekulära humanister och liberala kristna delar grundläggande värderingar och därför borde förenas i kampen mot bokstavstroende kristna. DN, 2011-09-10.

för att religionen måste bort från det offentliga rummet.⁹ Det är oklart om man menar att alla religiösa uttryck och argument ska förbjudas eller om man bara uttrycker sitt ogillande över religionens offentliga närvaro. Retoriken andas hur som helst ett avsteg från de gängse demokratiska grundprinciperna om religionsfrihet och yttrandefrihet.

För det sjunde ifrågasätter nyateisterna föräldrars rätt att fostra sina barn utifrån den livsåskådning eller religion som föräldrarna har. Dawkins går så långt att han menar att det är en värre form av övergrepp att tvingas växa upp med katolsk kristen tro (som bland annat innebär ett hot om att hamna i helvetet) än att bli utsatt för sexuella övergrepp.¹⁰

För det åttonde och sista hävdar nyateisterna att religionen måste utrotas om vi ska kunna bevara den mänskliga friheten. Gudstro och kyrkans auktoritet står alltid i motsats till individens frihet, och därför måste all religion avskaffas.

Dessa teman och betoningar utgör det ”nya” med nyateismen. Det innebär inte att alla nyateister nödvändigtvis propagerar för alla dessa åtta punkter eller betonar dem lika starkt, men i stora drag fångar de den anda som karaktäriserar nyateismen.

Varför nyateismen nu?

Varför har då nyateismen vuxit fram nu i början på 2000-talet, och vad är det som motiverar den? Ateism kan förstås som det teoretiska och/eller praktiska förnekandet av Guds existens. I bibelboken Psaltaren (Psalm 14), som sägs härstamma från kung Davids tid (ca 1000 f Kr), kallas den människa för ”dåre” som säger ”det finns ingen Gud”. Praktisk ateism var alltså inte okänd på den tiden. Ateism och icke-tro har troligen funnits hos enskilda individer i de flesta samhällen och tider. Det engelska ordet för ateism användes dock först år 1568, enligt *Oxford English Dictionary*.¹¹ Ordet stod då för något mycket excentriskt och

9. Se t ex en debattartikel av Humanisternas ordförande Christer Sturmark i *Världen Idag* 2011-06-15, som avslutas med orden ”Religion hör inte hemma i det offentliga rummet utan bör för allas välbefinnande enbart vara en privatsak.”

10. *Illusionen om Gud*, s 335.

11. Albert Mohler Jr, *Atheism Remix*, s 17.

ovanligt, så ovanligt att det krävdes ett nytt ord. Det är först efter upplysningen på 1700-talet som ateismen blir en kulturell kraft att räkna med. I första hand är det hos de intellektuella som religionskritiken sprider sig. Under 1800-talets andra hälft bidrar tänkare som Nietzsche, Marx och Darwin till att göra ateismen ännu mer inflytelserik.

Det är först på 1900-talet som ateismen verkligen får fotfäste i världen som massrörelse. Den ryska revolutionen 1917 innebar födelsen av den första moderna staten med en klart uttalad ateistisk ideologi. Östeuropa, Ryssland och Kina fick därmed ateism som en del av sin officiella ideologi. Men även i väst attraherades många bland 1900-talet intellektuella av Sartres ateistiska existentialism eller av logisk positivism.

Ateismen eller kanske rättare sagt naturalismen (som inte bara förnekar Guds och gudars existens utan som dessutom utgår från det positiva påståendet att allt som finns är "naturen") kom därmed att dominera västvärldens och östblockets intellektuella under 1900-talet. Trots detta har ateister varit i minoritet bland befolkningarna i stort. Enligt undersökningen Eurobarometer från år 2005 var 18% av européerna och 23% av svenskarna irreligiösa, det vill säga saknade tro på Gud eller någon andemakt.¹²

Intellektuella ateister har ofta trott att religionen kommer att dö en naturlig död ju högre kunskapsnivå ett land får. Vetenskapen intar naturligt den plats som religionen av tradition har haft. Problemet är att detta inte tycks stämma. Naturalismen har inte fått det enorma genombrott som dess förespråkare hoppats på. Deras förutsägelser bygger på tidiga sociologer som Émile Durkheim, Max Weber och August Comte, som lade grunden till den så kallade sekulariseringsteorin.¹³ I sin klassiska utformning säger teorin att det moderna samhällets vetenskapliga framsteg kommer att göra religionen alltmer perifer. När vetenskapens framsteg gör livet lättare, upphör i motsvarande grad behovet av religiös tröst. På samma sätt blir religionen intellektuellt ohållbar i ljuset av vetenskapens förklaringskraft. Man förutsade att religionen så småningom

12. Se http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf (senast besökt 2011-09-03).

13. Mohler, *Atheism Remix*, s 28–29.

helt skulle försvinna i vetenskapens och modernitetens kölvatten. I vissa avseenden har utvecklingen i flera västeuropeiska länder följt teorin. I länder som Sverige, Holland, Tyskland och Frankrike är antalet kyrkoaktiva nu nere på 1–5% av befolkningen. Men även i dessa länder är ateister i minoritet. Religiös tro, antingen organiserad eller i någon privat form, dominerar faktiskt även i Europa. Och globalt sett stämmer sekulariseringsteorin ännu sämre. USA är världsledande när det gäller vetenskap men har fortfarande en befolkning med ca 83% religiösa och endast ca 16% icke-religiösa (där bara 1,6% kallar sig för "ateister").¹⁴ Och trots att vetenskapens framsteg sprider sig över världen leder detta inte till någon automatisk sekularisering. I Latinamerika, Afrika och Asien ser vi inga tecken på att religionen försvagas. Under 1900-talet har den kristna kyrkan vuxit – ofta explosionsartat – på i stort sett alla kontinenter utom Europa. Ledande ateister hade nog tänkt att moderniteten skulle sprida ateismen nästan av sig själv. Det tycks dock inte ske, vilket säkerligen har skapat en hel del frustration. Detta är en trolig anledning till den nyateistiska motoffensiven.

En annan trolig anledning till nyateismens födelse är attacken på World Trade Center på Manhattan den 11 september 2001.¹⁵ Islam har inte sekulariserats på det sätt som många ateister förmodligen förutsåg. I stället har globaliseringen av västvärldens kultur och värderingar mött kraftfullt motstånd i form av en ny muslimsk extremism. Västvärldens kultur tycks ha skapat en spricka i den muslimska kulturen, där muslimer tvingas antingen bejaka eller förkasta väst. Hur denna enorma kulturkrock mellan västvärlden och muslimvärlden kommer sluta är det förstås ingen som i dagsläget vet. Men spridandet av vetenskap och modernitet har i alla fall inte medfört någon automatisk sekularisering av muslimvärlden. Detta är förmodligen ytterligare en källa till frustration som motiverar denna nyateistiska "motattack".

En tredje källa till ateisternas frustration kan mycket väl vara den våg

14. Se <http://religions.pewforum.org/reports> (senast besökt 2011-09-03).

15. Enligt David Aikman har Sam Harris uttryckligen sagt att 11 september-attacken fick honom att skriva sina religionskritiska böcker. Se David Aikman, *The Delusion of Disbelief: Why the New Atheism Is a Threat to Your Life, Liberty and Pursuit of Happiness*. Carol Stream, Ill.: SaltRiver 2008, s 8.

av akademisk kristen filosofi som vuxit sig allt starkare sedan slutet på 1960-talet. I dag är några av världens mest inflytelserika filosofer kristna, och inte sällan argumenterar de frimodigt och rigoröst för sina kristna övertygelser. Filosofer som Alvin Plantinga, William Alston, Nicholas Wolterstorff och William Lane Craig har med sin argumentation tvingat fram en ny och levande diskussion om de klassiska frågorna om Guds existens, ondskans problem och religionens rationalitet och kunskapsanspråk. Denna renässans av kristet tänkande var något som ateister på 1950-talet knappast förutsåg. Och den skapar med största sannolikhet en hel del frustration hos de tämligen kategoriska ateister som utgör kärnan i den nya ateismen.

Av dessa och liknande skäl har teologen och vetenskapsmannen Alister McGrath argumenterat för att nyateismen är ett tecken på ateismens nära förestående död som intellektuellt system. Nyateismen är ateismens sista våldsamma dödsryckningar och inte dess renässans.¹⁶ Endast framtiden kan utvisa om detta är en riktig analys.

Den före detta *New York Times*-korrespondenten David Aikman pekar på ytterligare två faktorer som han tror förklarar uppkomsten av den nyateistiska rörelsen. George Bushs presidentskap har präglats av en tydlig och öppen evangelikal tro. Troligen har Bushs administration bestått av fler evangelikal kristna än under någon annan president. Detta har utan tvekan skapat stor oro och irritation hos många ateister och icke-religiösa.¹⁷

Aikman tror också att Intelligent design-rörelsens framgångar har fått ateister på båda sidor av Atlanten att mobilisera sig till motattack.¹⁸ Vetenskapen är i nyateisternas ögon deras främsta vapen mot religion och vidskepelse. När då framstående forskare gör anspråk på att presentera vetenskapliga argument för en intelligent designer (som av de flesta tros vara Gud) undergräver det hela den vetenskapliga grunden för ateismen.

16. Alister McGrath, *The Twilight of Atheism: The Rise and Fall of Disbelief in the Modern World*. New York: Doubleday 2004.

17. Aikman, *The Delusion of Disbelief*, s 10.

18. Ibid, s 12.

Bokens syfte och upplägg

Idén till den här boken föddes när jag och mina kollegor på Credo-Akademien läste boken *God is Great, God is Good* med William Lane Craig och Chad Meister som redaktörer. Den boken är en antologi som behandlar flera av nyateismens påståenden om religion och kristen tro. Syftet med den här boken är i mångt och mycket detsamma – men med den skillnaden att vi här vill publicera svenska apologeter som skriver på svenska utifrån den svenska situationen (enda undantaget är översättningen av Craigs kapitel). Vi vill också visa att det finns svenska kristna tänkare som både kan och vill delta i denna viktiga diskussion.

Syftet med den här boken är alltså att ge ett svar på några av de viktigaste utmaningarna som nyateismen riktar mot kristen tro. Här måste oundvikligen ett urval ske. Många argument av skiftande kvalitet har riktats mot religion i allmänhet och kristen tro i synnerhet. Om boken ska ha ett någorlunda hanterbart omfång är det omöjligt att bemöta allt som nyateisterna har skrivit. Men en grov kategorisering kan göras. Nyateismens religionskritik berör ju i första hand religionens *rationalitet*, *moral* och *vetenskaplighet*. Detta är den grova indelning som boken följer. De fyra första kapitlen berör frågan om religion och rationalitet. Kapitel 5–7 berör religion och moral. Kapitel 8–11 berör frågan om religion och vetenskap.

Det första kapitlet är skrivet av läraren och författaren Per Ewert och handlar om nyateismens retorik. Ewert argumenterar för att nyateismens kritik inte är så förnuftsbaserad som man vill ge sken av utan till stor del består av tom retorik. Nyateismens egen förnuftighet är alltså inte alltid så uppenbar som man först kanske får intryck av.

Det andra kapitlet är det enda översatta kapitlet och är skrivet av filosofen William Lane Craig. Craig går igenom Dawkins behandling av gudsargumenten och visar med all önskvärd tydlighet att Dawkins kritik saknar rationell tyngd.

Det tredje kapitlet är skrivet av undertecknad och handlar om bevisbördan, det vill säga frågan om vem som har den rationella skyldigheten att bevisa sin sak. Ateister har hävdat att hela bevisbördan faller på den gudstroende. Om detta är sant, innebär det en stor rationell fördel för

ateisten. I detta kapitel kritiserar jag nyateisternas syn på bevisbördan och föreslår ett bättre förhållningssätt.

Det fjärde kapitlet, skrivet av teologen Mark Carlsson, handlar om Guds gömdhet och kan ses som en fortsättning på frågan om bevisbördan. Många ateister ställer sig frågan: Om Gud nu finns, varför visar han sig inte tydligare, och är det inte förnuftigt att *inte* tro på Gud till dess att han visar sig tydligare? Denna frågeställning har det inte skrivits mycket om på svenska, trots att det är en outtalad känsla som ligger bakom många ateisters ställningstagande.

Det femte kapitlet är en analys av Richard Dawkins moralsyn skrivet av undertecknad. Nyateismen riktar stark moralisk kritik mot kristen tro. Men då är det intressant att fråga sig hur ateismens egen moraliska grund ser ut. Är dess grund stark nog att bära denna moraliska religionskritik?

I det sjätte kapitlet tar CredoAkademiens direktor Stefan Gustavsson upp frågan om Guds moral såsom den framstår i Gamla Testamentet. Gustavsson berör frågor om Mose lag och om de krig som Gud tycks sanktionera som straffdomar från honom. Genom att titta närmare på dessa texter och sätta in dem i sitt historiska och teologiska sammanhang, söker Gustavsson harmoniera dem med våra moraliska intuitioner.

Kapitel sju är skrivet av teologidoktoranden och credoakademiläraren Ray Baker och tar upp frågan om helvetet. Efter en kritik av den svenska ateist som skrivit mest om helvetet – Ingemar Hedenius – tar Baker upp frågan om hur en god och rättvis Gud kan tillåta något så hemskt som ett helvete.

Det åttonde kapitlet är skrivet av undertecknad och berör frågan om vetenskap och kristen tro utifrån ett vetenskapshistoriskt och vetenskapsfilosofiskt perspektiv. Här försöker jag visa att vetenskap och kristen tro i grunden är vänner och att konfliktmodellen varken är historiskt eller filosofiskt hållbar.

Kapitel nio är skrivet av fysikdoktoranden Patrik Adlarson och handlar om fysikens relation till gudsfrågan. Adlarson försöker visa att astrofysiken ger oss tydliga och fascinerande indicier på Guds existens. Kapitlet berör både det kosmologiska och det teleologiska gudsargumentet.

Kapitel tio och elva är skrivet under pseudonymen Filip Flagell och tar upp frågan om Gud och biologin. Eftersom det är biologin som i första hand har blivit den vetenskap som ateister stöder sig på, har jag som redaktör valt att inkludera en ganska utförlig och detaljerad argumentation om varför Guds existens får stöd från biologin snarare än motsatsen. Skälet till att vi publicerar dessa kapitel under pseudonym är helt enkelt att Filip Flagells akademiska karriär med stor sannolikhet skulle skadas om det blev känt vem som döljer sig bakom namnet och vilket universitet personen arbetar vid. Frågor om skapelse, evolution och intelligent design har kommit att bli så infekterade att den akademiska friheten riskerar att åsidosättas. Det är givetvis tragiskt att vi blir tvingade att vidta denna drastiska åtgärd. Samtidigt illustrerar det något av det sprängstoff som dessa frågor bär med sig.

Dawkins kastade handske

Nyateismens okrönte kung, Richard Dawkins, har inbjudit sina kritiker att visa på felaktigheter i hans bok *Illusionen om Gud*.¹⁹ Han önskar att hans kritiker ska säga 'Du har fel här, du har fel här och du har fel här'. Han säger:

Jag skulle vilja höra vad det är för fel på argumenten jag lagt fram. Det är en sak att säga att en filosofilärare skulle använda rödpennan, men ingen har faktiskt sagt vad det är för fel på argumenten.

Det är denna kastade handske vi nu plockar upp. Vi vill göra just det som Dawkins önskar av sina kritiker (och som många kritiker redan har gjort). Vi kan inte visa på alla felaktigheter i Dawkins och nyateisternas böcker, men vi kommer gå fram med rödpennan och markera några av de viktigaste tankefelen och svagheter i hans och nyateisternas argumentation. Vårt mål är att göra en så saklig analys som möjligt utan billiga poänger eller kränkande personangrepp.

Vi inbjuder dig som läsare att på samma sätt pröva våra argument. Bara för att vi tror att förnuftet står på den kristna trons sida, betyder det inte att denna bok endast vänder sig till kristna. Vi hoppas att många

19. Citaten kommer från följande YouTube-klipp: <http://www.youtube.com/watch?v=CVCZEfyqvE> (senast besökt 23 nov 2011).

ateister och icke-troende ska ta del av vad vi har att säga. De stora frågorna om Gud, rationalitet, moral och vetenskaplighet är fortfarande i högsta grad aktuella och berör både troende och icke-troende. Min förhoppning är att denna bok ska få bli en stimulerande och tankeväckande dialogpartner oberoende av vad du som läsare tror eller inte tror på. Då har den fyllt sitt syfte.

Mats Selander

Lärare vid CredoAkademin